

Джерела економічного зростання

Джерелами економічного зростання на сучасному етапі розвитку української економіки можуть бути зростання капіталовіддачі, інтенсифікація виробництва, активізація імпорту та оптимізація експорту [1, С.255].

Зростання капіталовіддачі. Обсяг виробництва взаємопов'язаний з нормою нагромадження капіталу: K / dQ_u . Водночас можна вважати, що оберненою функцією норми нагромадження є функція капіталовіддачі: dQ_u / K . Співвідношення зростання обсягу виробництва та норми нагромадження ідентичне відношенню приросту обсягів виробництва до приросту капіталовкладень. Світова практика свідчить, що норма нагромадження $0,2K / dQ_u$ і більше, засвідчує зростання продуктивності капіталовкладень $\Delta dQ_u / \Delta K$ на 12-30%, а ВВП – на 3-8% [6, С.323].

Значні капіталовкладення в економіку України можливі лише за рахунок зарубіжного капіталу. Для цього їй необхідно подолати інституційну та структурну недосконалість, досягти відповідного рівня продуктивності капіталовкладень, тобто віддачі – Q_u / K . Але тільки капіталовкладення та приріст виробництва не забезпечать економічного зростання. Є й інші джерела збільшення обсягу виробництва ВВП:

- збільшення кількості та підвищення якості основного капіталу (нетто-капіталовкладення);
- збільшення чисельності зайнятих (кількості праці) та підвищення їх професійно-кваліфікаційного рівня;
- зведення втрат робочого часу до мінімуму та підвищення продуктивної віддачі задіяних чинників виробництва за одиницю часу;
- запровадження інновацій та забезпечення загального збільшення продуктивної віддачі задіяних чинників виробництва: технічного прогресу, новітніх технологій, якості капіталу і праці, нових видів продукції;
- проведення інституційних реформ, зокрема правової системи, створення конкурентних умов, забезпечення мобільності виробничих чинників, прозорості системи стимулювання, оподаткування, ринків та ін [2, С.256].

Згідно з концепцією виробничої функції ці джерела економічного зростання економіки України є надзвичайно важливими. Однак важко визначити, які з них Україна спроможна використати. Особливо актуальним є оновлення і збільшення основного капіталу. Але зростання капіталоозброєності без залучення інших джерел не буде ефективним. Реальна капіталовіддача якраз підкреслює тенденцію зростання капіталу і зниження приросту національного продукту.

Інтенсифікація виробництва. У концепції виробничої функції важливо зробити акцент на інтенсифікацію, яка є недооціненою. Однією з причин цього є те, що державні та господарські чиновники ще мислять далеко не інтенсивними економічними категоріями. Проте реальні показники

виробництва засвідчують наявність чималих резервів інтенсифікації виробництва і праці. Передусім слід мати на увазі таке:

1. Економічного зростання можна досягти без особливого збільшення нетто-капіталовкладень, а за рахунок ефективнішого використання наявного основного капіталу. Досвід країн Центральної Європи свідчить, що завдяки цьому можна поліпшити якість, запровадити нові види продукції та знизити виробничі витрати. Це може істотно вплинути на конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, на зростання експорту її в країни Центральної та Західної Європи. Однак така ситуація буде можливою лише тоді, коли підприємства вміло пристосуються до ринкових умов і будуть створені відповідні інституційні передумови.

2. У структурі виробничої функції джерелом зростання є фактично виконана праця. Приховане безробіття становить в Україні, за різними оцінками, 20-30%. Отже, постає завдання зменшити або повністю ліквідувати втрати робочого часу:

$$Q_{ц} = T_{к}q_{т}t$$

Вироблений в Україні ВВП сягає лише 70% потенційного, який можна отримати за повного використання робочого часу. Кожний зайнятий робітник недодавав продукту на 1,3:

$$Q_{ц} = T_{к}q_{т}1,3t$$

Нехай $t = 1$ рік. За повного використання фонду річного робочого часу ВВП міг становити:

$$20 \text{ млн. осіб} \times 7500 \text{ грн.} \times 1,3 = 195 \text{ млрд. грн.}$$

Приріст ВВП міг досягти 45 млрд. грн. = 195 млрд. грн. - 150 млрд. грн.

3. Резервом інтенсифікації виробництва є збільшення чисельності зайнятих в економіці на кількість, вивільнену внаслідок кризових процесів, а це приблизно 3 млн. осіб.

$$23 \text{ млн. осіб} \times 7500 \text{ грн.} \times 1,3 = 224 \text{ 250 млн. грн.}$$

Приріст ВВП додатково 29 250 млн. грн. = 224 250 млн. грн. - 195 000 млн. грн.

Отже, за рахунок раціонального використання робочого часу і збільшення зайнятих на 3 млн. осіб приріст ВВП міг би становити:

$$74 \text{ 250 млн. грн.} = 45 \text{ 000 млн. грн.} + 29 \text{ 250 млн. грн.}$$

Аналогічних прикладів можна навести багато. Однак інституційних передумов ще не створено, відсутня ефективна конкуренція, тому очікувати реальної інтенсивної виробничої функції на найближчу перспективу малоімовірно [6, С.325].

Економічне зростання можливе завдяки активізації експорту та оптимізації імпорту.

Активізація експорту. Задекларувавши перехід до ринку, зробивши перші кроки на шляху входження у європейські й світові фінансові та ринкові структури, Україна отримала змогу використати стратегію економічного зростання, яка спирається на експорт. Іноземні ринки певною мірою стимулюють розширення виробництва, що активно використовують всі країни. Україна теж повинна максимально цим скористатися. Але її експорт, хоч і зростає, однак його темпи, структура ще малозначимі.

Експорт України формують традиційні експортні галузі: металургія, хімічна промисловість, сільське господарство. Але жорстка обмежувальна політика енергозабезпечення може негативно впливати на енергоємний експорт, особливо той, що базується на дешевій енергії. Щоправда, переважно таке скорочення експорту автоматично зменшує попит на енергію. Проте дорога експортна продукція матиме збут тривалий час на тих ринках, де низький рівень затрат на заробітну плату та використовуються вже частково амортизовані потужності, тобто у країнах із перехідною економікою і тих, що розвиваються.

Певні можливості відкриває і те, що в процесі широкої реструктуризації європейської промисловості виникає та зростає попит на комплектуючі вироби, деталі та напівфабрикати для всіх видів обладнання, виготовлення яких вимагає великих трудових затрат, особливо для продукції машинобудівного комплексу. Українське машинобудування якраз і потребує зовнішньої кооперації на новітніх технологіях, особливо з європейськими країнами. Україна могла б постачати продукцію, яка здебільшого виготовляється в металообробній та металургійній промисловості.

Надзвичайно важливим для використання експортних можливостей є те, щоб імпульсам попиту, які надходять із-за кордону, не створювали адміністративні, тарифні перешкоди. Водночас потрібно також істотно поліпшити мобільність підприємств, зокрема поділом на менші структурні одиниці.

Оптимізація імпорту. Економічне зростання тісно пов'язане з оптимізацією імпорту. Йдеться не лише про його динаміку, а й про структуру. Динаміка імпорту зумовлюється передусім заощадженням енергії та імпортом технологій.

Закон товарного виробництва наводить на думку, що економічна політика України повинна орієнтуватись на суворе заощадження замість розширення національного виробництва енергії. Навіть скорочення імпорту енергії на 18–22% урівноважило б баланс поточних операцій. Істотним засобом заощадження енергії є правильне ціноутворення, якого можна досягти і завдяки припиненню постачання енергії в разі несплати. Адже

фактично зростання заборгованості (від'ємного сальдо поточних рахунків) є зниженням цін або надходжень за використану енергію. Жорстка енергетична політика стосовно підприємств забезпечує значне заощадження енергії, а відповідно – скорочення імпорту енергоносіїв. Поки що енергоспоживання підприємств становить понад 60% загальної потреби України в енергії [6, С.326].

Вчасна оплата спожитої енергії може позитивно впливати на структуру імпорту, зокрема на зменшення частки енергії в його сукупному обсязі. Це дасть змогу неенергетичній складовій, зокрема імпорту капіталовкладень, технологій, зростати швидше від сукупного імпорту, що пришвидшуватиме економічне зростання. За цих умов імпорт необхідних технологій збільшуватиметься значно швидше, ніж темпи зростання національної економіки. У кінцевому підсумку це забезпечить повільне зменшення сальдо поточних рахунків.

Запорукою успішного здійснення стратегії й тактики економічного зростання є фінансова підтримка у розмірах, які забезпечили б реструктуризацію продуктивних сил, стабільну віддачу праці та капіталу. Таку підтримку можуть надати країни з розвинутою економікою за умови здійснення Україною політичних, правових та економічних перетворень.

Використана література:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Пік”, 2009. – 548 с. : іл.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. Яковенко Р. В. Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. Яковенко Р. В. Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
5. Яковенко Р. В. Державне регулювання економіки : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 40 с. : іл.
6. Заблоцький Б. Ф. Розміщення продуктивних сил України : Національна макроекономіка : посіб. / Заблоцький Б. Ф. – К. : Академвидав, 2003. – 368 с. (Альма-матер).

Р. В. ЯКОВЕНКО,
к.е.н., доцент